

In het juni-nummer van dit tijdschrift gaven wij op pagina 225-265 een overzicht van de voorgeschiedenis van de aanwijzing van het gebied "Misperleindse en Neterselse Heide met aangrenzende beekdalen" tot Beschermd Natuurmonument in de zin van de Natuurbeschermingswet. De beslissing tot aanwijzing is op 4 juli j.l. door de Minister van Landbouw en Visserij genomen.

Op enkele belangrijke punten wijkt de nu gedane beschikking af van de Voorlopige Aanwijzing. Weliswaar zijn alle bosterreinen uit de Voorlopige Aanwijzing in het Beschermd Natuurmonument opgenomen, maar er wordt niet meer een radicale ombuiging in het beheer geëist.

Zowel om de zaak zelf als om de precedentwerking van de aanwijzing geven wij enkele essentiële passages uit de aanbiedingsbrief van en de toelichting op de ministeriële beschikking. De minister heeft zich bij zijn beslissing mede georiënteerd op de adviezen van de Natuurbeschermingsraad en van de Rijksplanologische Commissie; ook van deze adviezen zijn daarom enkele gedeelten overgenomen.

De affaire is hiermee echter nog niet afgesloten. Wij vernemen dat de Utrecht inderdaad bij de Kroon in beroep is gegaan tegen de aanwijzing. Er zal dus nog alle aanleiding zijn om op de zaak terug te komen. Men zie verder het nawoord (p. 366).

Uit de aanbiedingsbrief van de Minister van Landbouw en Visserij

bij de Beschikking van 4 juli 1983, nr. NLB/GS/GA-1178 (verzonden 13 juli 1983):

Ingevolge artikel 10, eerste lid, van de Natuurbeschermingswet zend ik u aangetekend een afschrift van mijn beschikking. U ontvangt deze brief, als eigenaar van één of meer van de in de bijgaande beschikking genoemde percelen.

Ik wijs u erop, dat krachtens artikel 19, eerste lid, van de wet, gedurende twee maanden na de datum van verzending van de beschikking beroep openstaat bij de Kroon.

Naar aanleiding van het in overweging nemen van

de aanwijzing van de "Misperleindse en Neterselse Heide met aangrenzende beekdalen" zijn van diverse kanten gevoelens kenbaar gemaakt.

Deze gevoelens, gevoegd bij de beschouwingen van Gedeputeerde Staten en de adviezen van de Rijksplanologische Commissie en de Natuurbeschermingsraad, hebben aanleiding gegeven tot wijzigingen. Deze wijzigingen betreffen met name het buiten de aanwijzing laten van bepaalde agrarisch in gebruik zijnde percelen en de aanduiding van vergunningplichtige handelingen in het bijzonder voor de bossen binnen de aanwijzing.

In het kader van de aanwijzingsprocedure is van verschillende zijden betoogd, dat de waarde van het natuurmonument, zoals dat in overweging was genomen, uit een oogpunt van natuurschoon en in natuurwetenschappelijk opzicht zeer groot is en dat bescherming met het oog op die waarden van groot belang moet worden geacht. Voorts is daarbij de samenhang tussen de beide beekdalen en het hooggelegen tussendeel onderstreept. Deze beide elementen vormen als het ware de rode draad bij de nu voorliggende aanwijzing.

Bossen

Een deel van de bezwaren tegen de aanwijzing richtte zich tegen het feit, dat in de voorlopige aanwijzing ook bossen waren begrepen. In het bijzonder het mogelijk in de knel komen van de produktiefunctie van de bossen kreeg daarbij aandacht.

In de overwegingsbeschikking kwam de verscheidenheid aan bostypen binnen het natuurmonument onvoldoende naar voren. Dit zou kunnen leiden tot onduidelijkheden voor beheerders en tot een in relatie tot het met de aanwijzing gediende belang te vergaande beperking van de bosbouwbedrijfsvoering.

Ik meen, dat de verscheidenheid aan bostypen met de bijbehorende variatie aan natuurwetenschappelijke waarden in het beheer en in de vergunningsvereisten duidelijk tot uitdrukking moet komen. Gekozen is voor een driedeling van de bossen op grond van verschillen in het vegetatiebeheer, te weten:

– bossen, waar uit de aanwijzing tot beschermd na-

tuurmonument geen beperkingen voortvloeiende voor het vegetatiebeheer en waar de gevolgen van de aanwijzing zich richten op bescherming van de structuur van de ondergrond alsmede op de instandhouding van de samenhang met andere delen van de aanwijzing;

– bossen, waar de boomsoortkeuze (mede) bepalend is voor het natuurschoon en de natuurwetenschappelijke betekenis en waar in een aantal gevallen dit onderdeel van het vegetatiebeheer een toetsing in het kader van artikel 12 van de Natuurbeschermingswet behoeft;

– bossen, waar sprake is van grote natuurwetenschappelijke waarden en waar alle handelingen het vegetatiebeheer betreffende, worden geacht aan een vergunning te zijn gebonden.

Deze driedeling zal uitgangspunt zijn bij de beoordeling van vergunningaanvragen op grond van artikel 12 van de Natuurbeschermingswet.

In de toelichting op de beschikking is nader aangegeven, waartoe dit in de praktijk leidt.

In zijn algemeenheid geldt voor de bossen dat het tot dusver gevoerde beheer dat geleid heeft tot de huidige, waardevolle situatie in grote lijnen kan worden voortgezet. De uit de aanwijzing voortvloeiende noodzaak voor een aantal handelingen vergunning aan te vragen, is erop gericht te voorkomen dat de aanwezige waarden verloren gaan.

Ik ben van mening dat ook bosgebieden behorend tot de eerste categorie niet in het natuurmonument kunnen worden gemist.

Zij zijn in de aanwijzing opgenomen omdat zij een integrerend onderdeel uitmaken van het totale gebied.

Naar mijn mening ontstaat er op deze wijze een evenwichtig geheel, dat geen onnodige beperkingen oplegt aan het bosbouwkundig beheer en voldoende zekerheden biedt voor de veiligstelling van de waarden van natuur en landschap.

Naar aanleiding van de voorgenomen aanwijzing als beschermd natuurmonument van de Mispelindse Heide c.a. is onder meer in de Natuurbeschermingsraad discussie ontstaan over de relatie tussen de toepassing van de Natuurbeschermingswet en de toepassing van andere instrumenten, zoals Relatienota en Beschikking Bosbijdragen. Naar ik heb vernomen ligt het in het voornemen van de Raad mij terzake een advies uit te brengen.

Dit advies zal een rol kunnen spelen bij de nadere bepaling van de verhouding Natuurbeschermingswet ontwerp Beheerswet, waarover op het departement momenteel wordt gesproken. Een en ander kan uiteraard gevolgen hebben voor het beleid terzake.

Het geheel overziend en rekening houdend met de wijzigingen en verduidelijkingen in de beschikking en toelichting acht ik de aanwijzing van de "Mispelindse en Neterselse Heide met aangrenzende beekdalen" in

de hierbij gevoegde vorm gewenst en verantwoord.

Ik hoop en verwacht, dat een goede samenwerking tussen alle betrokkenen zal leiden tot een duurzame veiligstelling van dit natuurmonument.

Uit de Toelichting op de Beschikking:

Begrenzing

De grens van het natuurmonument is zo gekozen, dat er in landschappelijk, geomorfologisch en ecologisch opzicht één samenhangend geheel onder de werking van de Natuurbeschermingswet is gebracht. Hierbij is grotendeels uitgegaan van de aanwezige natuurwetenschappelijke waarden.

Gebruik:

Terreinen in bosbouwkundig gebruik en beheer

Binnen de in het beschermd natuurmonument aanwezige bossen bestaat een grote variatie aan bostypen met een even grote variatie aan natuurwetenschappelijke waarden. Deze variatie dient tot uitdrukking te komen in beheer en in vergunningvereisten.

Een driedeling van de bossen op grond van verschillen in bemoeienis met het vegetatiebeheer biedt daartoe de beste mogelijkheden. De ruimtelijke vertaling van de driedeling is aangegeven op de als bijlage bijgevoegde "kaart vergunningplicht bossen".

Het volgende onderscheid wordt gemaakt:

– Ten aanzien van een aantal bossen zullen uit de aanwijzing geen beperkingen voor het vegetatiebeheer voortvloeien. Voor dit beheer is geen vergunning ex artikel 12 van de Natuurbeschermingswet vereist.

Het betreft die bossen, waar de natuurwetenschappelijke betekenis van het terrein met name wordt bepaald door abiotische aspecten, zoals de hydrologische samenhang met andere gebieden en de geologische en geomorfologische opbouw.

– Voor een aanzienlijk deel van de aanwezige bossen is met name de boomsoortenkeuze bij herplant of hervestiging bepalend voor het natuurschoon en de natuurwetenschappelijke betekenis. Het gaat daarbij om bossen waar de produktiefunctie bij een juist bosbouwkundig beheer niet strijdig is met de natuurbehoudsfunctie. De keuze van boomsoorten is daarbij echter van doorslaggevende betekenis. Zo zal de aanplant van hardere, inheemse loofboomsoorten in het algemeen een gunstige ontwikkeling inluiden, terwijl de omvorming van loofhout naar naaldhout in het algemeen ongunstig moet worden beoordeeld.

In deze gebieden is herplant of hervestiging van de thans op het betrokken perceel aspectbepalende

boomsoort zonder meer toegestaan. Met betrekking tot nu bestaande naaldhoutpercelen geldt, dat inplanten van deze percelen met groveden, douglas en Europese larix geen voor de natuurwetenschappelijke betekenis schadelijke handeling is en derhalve niet aan een vergunning gebonden. Voor de loofhoutpercelen geldt dat voor alle inheemse loofboomsoorten; aanplant van Amerikaanse eik op bedoelde percelen wordt wel als schadelijk aangemerkt. Andere dan de hiervoor genoemde voorgenomen handelingen met betrekking tot (her)planten kunnen vergunningplichtig zijn. Bij de beoordeling van een dergelijke aanvraag om vergunning zal worden bezien of de aan te planten soort uit een oogpunt van natuurbehoud gewenst is. Te denken valt daarbij aan de mogelijkheden voor onderbeegroeiing en voor fauna-elementen.

– De derde groep omvat bossen met grote natuurwetenschappelijke waarde. Dit gaat met name om bossen in de directe omgeving van beken en om enkele terreinen met spontane bosvorming op de drogere gronden.

Gezien de daar voorkomende waarden kunnen alle handelingen, het vegetatiebeheer betreffend, worden geacht aan een vergunning te zijn gebonden. Dit betreft onder meer de boomsoortenkeuze, omloopduur, verjongen, dunnen en vellen. Bij de beoordeling van vergunningaanvragen voor werkzaamheden in deze bossen zal met name worden getoetst of de betrokken handeling in overeenstemming is met het hoofddoel natuur, dat deze bossen hebben. Houtoogst zal daarbij niet in alle gevallen uitgesloten zijn.

Overigens geldt in alle drie de categorieën dat het tot dusver gevoerde beheer dat geleid heeft tot de thans aanwezige als waardevol aangemerkte situatie in grote lijnen kan worden voortgezet. De uit deze aanwijzing voortvloeiende noodzaak voor een aantal handelingen vergunning aan te vragen, is erop gericht te voorkomen dat de aanwezige waarden verloren gaan.

Van de zijde van de Utrecht wordt ons medegedeeld dat de aangewezen bossen in dit landgoed nu als volgt zijn verdeeld over drie categorieën:

	ha	%
Bossen zonder beperking voor het vegetatiebeheer	47.18	18,9
Bossen met beperking boomsoortkeuze en met toetsing daarvan	119.17	47,7
Bossen waar alle handelingen van vegetatiebeheer aan een vergunning zijn gebonden	83.40	33,4
	249.75	100,0

Advies van de Natuurbeschermingsraad

Na een terreinbezoek op 8 maart 1983 heeft de Natuurbeschermingsraad op 30 juni 1983 een advies van 10 pagina's over deze Aanwijzing uitgebracht aan de Minister van Landbouw en Visserij. Zoals in de NBR gebruikelijk bevat dit advies ook een minderheidsstandpunt. Hieronder volgen enkele kernpunten.

De Raad kan zich in meerderheid met de aanwijzing van de Mispelendse en Neterselse Heide met aangrenzende beekdalen verenigen.

Voor de keuze van de begrenzing van het natuurmonument zijn de aanwezige natuurwetenschappelijke waarden bepalend geweest. Deze waarden zijn in de beschikking en de bijbehorende toelichting naar de mening van de Raad toereikend beschreven. Bijzondere waarde dient gehecht te worden aan het samenhangend geheel van beekdalen en hogergelegen bos- en heidegronden. Op deze samenhang is in de toelichting bij de beschikking sterk de nadruk gelegd en zij vormt in feite een van de meest essentiële elementen van de aanwijzing.

De Natuurbeschermingsraad wijst overigens het nemen van de eigendomssituatie als bepalend gegeven voor de begrenzing van een aanwijzing categorisch van de hand. De natuurwetenschappelijke waarde dient daarbij – zonder aanzien des eigenaars – bepalend te zijn.

Evenzo verzet de Raad zich tegen het gebruik van de Natuurbeschermingswet als een soort strafmaatregel.

Gelet op de onbetwiste grote natuurwetenschappelijke waarde van het gebied en op de hierboven geschetste eigendomssituatie, is er naar de mening van de Raad geen reden om de toepassing van de wet in dit geval te beschouwen als een oneigenlijk gebruik van de wet of als een strafmaatregel in de richting van de eigenaar van het landgoed De Utrecht. Tot deze conclusie draagt ook bij hetgeen hierna over de voor geschiedenis van de aanwijzing wordt vermeld.

Bossen

Een groot deel van de bossen binnen het gebied van de in overweging zijnde aanwijzing valt onder de Bosbijdrageregeling. Krachtens deze regeling worden tegemoetkomingen uitgekeerd in de vaste lasten en in onrendabele werkzaamheden. Aan toekenning van de tegemoetkomingen wordt als voorwaarde het opstellen van een beheersplan verbonden. De regeling heeft een globaal karakter en is in hoofdzaak gericht op de instandhouding van het areaal bos. Voor een ondersteunend overheidsbeleid dat gericht is op een integraal

beheer waarbij tevens aandacht wordt besteed aan de ontwikkeling van de aanwezige natuur- en landschapswaarden zijn er in het kader van deze regeling slechts beperkte mogelijkheden.

In het onderhavige gebied dient onderscheid gemaakt te worden tussen de grotendeels uit loofhout bestaande bossen in de beekdalen en de op verschillende plaatsen gelegen naaldhoutbossen.

In het eerstgenoemde geval gaat het om de bossen in de beekdalen van Reusel, Stroom en Grootte Beerze (Wellenseind, Hertgang, Steenselaar en Grijsze Steen). Deze bossen hebben een sterk natuurlijk karakter en bezitten een grote natuurwetenschappelijke waarde. Voor deze bossen acht de meerderheid van de Raad een beheer dat gericht is op de ontwikkeling van natuurwaarden gewenst. De formulering "beheer van niets doen" in de toelichting bij de beschikking moet als ongelukkig in de volkinging worden gezien. Het doel van de hier te verrichten beheershandelingen aan de doelstelling van de Natuurbeschermingswet is echter wel noodzakelijk. Gezien het beheer dat tot nu toe heeft plaatsgevonden valt te verwachten dat hierin weinig ingrijpende wijzigingen gewenst zullen zijn. In een beheersplan op grond van de Natuurbeschermingswet zal het in deze delen van het gebied te voeren beheer in overleg met de eigenaar nader uitgewerkt kunnen worden. Hierbij kan ingespeeld worden op de bestaande situatie en op de ter plaatse aanwezige mogelijkheden om de natuurwetenschappelijke waarden verder te ontwikkelen en te versterken.

De als tweede onderscheiden categorie omvat naaldhoutcomplexen tussen Wellenseind en de Flaas, alsmede in en aan de rand van de Neterselse Heide. GS adviseren deze gebiedsdelen buiten de aanwijzing te houden, gelet op de hier in het geding zijnde bosbouwkundige belangen.

De meerderheid van de Raad is echter tot de conclusie gekomen, dat de desbetreffende percelen niet in het natuurmonument gemist kunnen worden. Zij zijn in de aanwijzing opgenomen omdat zij een integrerend onderdeel uitmaken van het totale gebied. Een voortzetting van het huidige bosbouwkundige beheer zal de betekenis die deze bospercelen voor het gebied als geheel hebben, niet aantasten en stuit naar de mening van de Raad niet op bezwaren. Voor de handelingen op grond van het beheersplan ingevolge de Bosbijdrageregeling zal automatisch vergunning verleend moeten worden. Wijzigingen die het beheer meer afstemmen op het ontwikkelen van natuurwaarden kunnen alleen in overleg met de eigenaar tot stand komen. Het op basis van vrijwilligheid op te stellen beheersplan (art. 14 Natuurbeschermingswet) biedt daarvoor de gelegenheid waarbij tevens afspraken gemaakt kunnen worden over financiële tegemoetkomingen aan de eigenaar.

Minderheidsstandpunt

Een minderheid, de leden deskundig op het gebied van de landbouw en de bosbouw, is het met een deel van de conclusies van de meerderheid van de Raad niet eens. Deze leden zijn van mening, dat de aanwijzing tot beschermd natuurmonument van landbouwgronden en van gronden waarop de bosbouw wordt uitgeoefend, in verband met de aldaar aanwezige economische belangen, met de grootste terughoudendheid dient te geschieden.

Zij adviseren derhalve te beslissen overeenkomstig het advies van Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant, mede gelet op de bezwaarschriften van de betreffende eigenaren en/of gebruikers.

Ten aanzien van het concrete aanwijzingsbeleid stellen deze leden zich op het standpunt dat dit beleid in belangrijke mate dient te worden bepaald door de feitelijke situatie in een aan te wijzen gebied. Weliswaar onderschrijven deze leden de stelling dat een aanwijzing een preventieve werking kan hebben, maar dit laat onverlet het standpunt dat een aanwijzing in de eerste plaats wordt gerechtvaardigd door het feit dat de te beschermen waarden door handelen of nalaten van de betrokkenen worden bedreigd. Daarnaast dient de aanwijzing uiteraard beperkt te blijven tot het strikt noodzakelijke.

Haaks op deze beleidsopvatting en de uitleg die deze leden geven aan de bedoelingen van de wetgever, staat de formulering van de meerderheid van de Raad welke met betrekking tot de begrenzing een te zwaar accent legt op het niet geconcretiseerde begrip samenhang.

De minderheid constateert dat de Natuurbeschermingsraad eenstemmig van oordeel is dat het gevoerde bosbeheer in de productiebossen positief gewaardeerd kan worden. Zij is van mening dat als consequentie van dit oordeel geadviseerd moet worden de betrokken bosgebieden niet aan te wijzen als beschermd natuurmonument. Deze mening wordt gesteund door de rapporten van prof. ir. R. A. A. Oldeman en prof. dr. R. M. F. Mörzer Bruyns waarin wordt geconcludeerd dat de hiervoor gesignaleerde gevaren (schending of verarming) ook voor de kwetsbare gedeelten niet dreigen.

De laatste jaren ligt aan het bosbeheer van een groot deel van de bossen binnen het totale gebied een door de directeur van het Staatsbosbeheer goedgekeurd beheersplan op grond van de Beschikking Bosbijdragen ten grondslag. Deze beschikking steunt op de Boswet. In het kader van de goedkeuringsprocedure worden beheersplannen beoordeeld door de natuurbeschermingsconsulent en de houtvester in de provincie. Het beheersplan houdt rekening met de belangen van productie, recreatie en natuurbehoud. Het is be-

vreemdend dat op grond van deze erkenning van de kwaliteit van het beheer en gelet op de bescherming, die bestaande wetten en regelingen – zoals de Wet op de Ruimtelijke Ordening, de Boswet en de mede op deze laatste wet gebaseerde beheersregeling – bieden, niet wordt geadviseerd de aanwijzing van deze bospercelen tot beschermd natuurmonument achterwege te laten.

Conclusie

Op grond van het voorgaande concludeert de meerderheid van de Raad dat het gebied de "Mispelindse en Neterselse Heide met aangrenzende beekdalen" in zijn geheel aangewezen dient te worden als beschermd natuurmonument.

Aan de Levensverzekeringsmaatschappij Utrecht dient echter tegemoet gekomen te worden op het punt van het bosbouwkundig beheer van de bossen, zoals in het bovenstaande aangeduid. Voorts dienen in de toelichting bij de beschikking de passages over een beheer van niets doen te worden genuanceerd en dienen de opmerkingen over aantastingen van de wezenlijke kenmerken in de afgelopen jaren geschrapt te worden.

Een minderheid van de Raad is van mening dat bij de aanwijzing het standpunt van het College van Ge-deputeerde Staten van Noord-Brabant gevolgd moet worden.

Advies van de RPC

De Rijksplanologische Commissie heeft in zijn brief van 21 juni 1983 aan de Minister van Landbouw en Visserij uitvoerig advies uitgebracht (43 pagina's plus bijlagen!). Hieruit citeren wij slechts enkele van de overwegingen, meningen en conclusies van de desbetreffende subcommissie en de RPC, voorgezeten door drs. J. P. A. Gruyters. Blijkens de tekst is het advies mede gebaseerd op terreinbezoek. De Natuurbeschermingsraad onderscheidde in zijn meerderheidsadvies twee categorieën bos met grote, resp. geringe natuurwaarde, en een daarop gebaseerd verschillend beheer. De RPC daarentegen komt, op basis van het Structuurschema Natuur- en Landschapsbehoud, tot een driedeling, ongeveer dezelfde die in de aanwijzing van de Minister terug te vinden is.

Het moet overigens vermeld worden dat de adviezen van de RPC voorheen niet openbaar waren. Dit advies is het eerste dat aan de pers beschikbaar is gesteld. De redactie van het NBT had in zijn brief van 26 april 1983 de minister van VROM om openbaarmaking verzocht.

Het in de Nota landelijke gebieden gepresenteerde regeringsbeleid inzake natuur en landschap is in de drie "groene structuurschema's" verder uitgewerkt. Een van de hoofdlijnen van beleid in het Structuurschema voor de landinrichting (beleidsvoornemen) heeft betrekking op natuur- en landschapsbehoud, alsmede landschapsbouw voor de verbetering van de kwaliteit van het landschap. Uit het structuurschema blijkt dat uit een oogpunt van natuur- en landschapsbehoud behoefte kan bestaan aan bijdragen aan het veiligstellen en ontwikkelen van natuurgebieden en waardevolle cultuurlandschappen in het landelijk gebied, alsmede aan het scheppen van voorwaarden voor een doelmatig beheer.

In de Structuurschets landelijke gebieden heeft de Regering uitgesproken dat zij het van essentiële betekenis acht dat de grote landschapseenheden als zodanig worden gehandhaafd en beheerd. In het Structuurschema Natuur- en landschapsbehoud (beleidsvoornemen) wordt aan deze uitspraak de consequentie verbonden, dat zij zodanig bepalend wordt geacht voor de inhoud van het structuurschema dat de Regering daarvan niet zal afwijken, behoudens bij herziening van het structuurschema, waarbij wederom de p.k.b.-procedure wordt gevolgd. Uit kaart 1 van het structuurschema blijkt, dat het als beschermd natuurmonument aan te wijzen gebied deel uitmaakt van een gebied dat is aangegeven als "grote landschapseenheid".

Het beleid met betrekking tot grote landschapseenheden is, blijkens het structuurschema, gericht op de instandhouding van het algehele karakter van het gebied, op de instandhouding van de samenhang tussen de te onderscheiden ruimtelijke eenheden daarbinnen en op het behoud van de ecologische, cultuurhistorische en landschappelijke waarden van die ruimtelijke eenheden afzonderlijk.

In het structuurschema is voorts aangegeven, dat bij de toepassing van het voor het beheer en voor bescherming beschikbare instrumentarium aan de grote landschapseenheden een hoge prioriteit zal worden gegeven. Het beleid in het kader van het natuurbehoud met betrekking tot de bossen is gericht op behoud en uitbreiding, en toereikend beheer. Daarbij wordt uitgegaan van een meervoudige functievervulling van het bos, waarbij o.a. mogelijkheden voor de ontwikkeling van natuur zullen worden bevorderd. Uitgaande van deze meervoudige functievervulling onderscheidt het structuurschema drie accenten, te weten:

- a bossen met het accent op natuur; in deze bossen zijn behoud en ontwikkeling van natuurwaarden uitgangspunten voor het beleid inzake bescherming en beheer;
- b bossen waar het accent op natuur nevens geschikt is

aan andere accenten; in deze bossen zijn natuurbehoud, houtproductie, recreatie en landschap in wisselende, maar gelijkwaardige mate uitgangspunt voor het beleid;

c bossen waar het accent op natuur ondergeschikt is.

Uit de in het structuurschema voorkomende beschrijvingen van de accenten onder a en b kan worden geconstateerd, dat er in het als beschermd natuurmonument aan te wijzen gebied natuurlijke elementen voorkomen, die gerangschikt kunnen worden onder bostype a (bossen in de beekdalen bijv.), maar ook elementen die meer thuishoren in bostype b (houtproductiebossen bijv.).

Bescherming op grond van het in het kader van de Beschikking Bos- en Natuurbijdragen opgestelde beheersplan

Dit beheersplan is voor het landgoed "De Utrecht" opgesteld door de Heidemaatschappij Nederland B.V. (afdeling Beheersplannen) voor de periode 1977-1987. Het plan is goedgekeurd door Staatsbosbeheer. Plusminus 465 ha van het landgoed is opgenomen in het aanwijzingsgebied, bestaande uit bossen, natuurterreinen en water, en landbouwgronden. Het beheersplan geeft als algemene doelstelling, dat het beheer van het landgoed is gericht op de duurzame instandhouding ervan met inachtneming van en zorg voor de fraaiheid van het landgoed en een harmonieus samengaan van de verschillende onderdelen en functies.

Voor de bossen geldt als afgeleide doelstelling een zo hoog mogelijk produktieniveau op houtteeltkundig en financieel-economisch verantwoorde wijze. Daarbij wordt een gunstige afwisseling van boomsoorten nastreefd in verband met de vereiste spreiding van risico, de voorkomende bodemkundige verschillen, de landschappelijke aspecten en brandpreventie.

Voor wat betreft de bossen zijn de beheers- en verzorgingswerkzaamheden (kappen, dunnen e.d.) gericht op de functie van deze bossen voor de houtproductie, waarbij overigens wel zoveel mogelijk rekening wordt gehouden met het landschappelijke aspect. Verder is de behandeling van de loofhoutopstanden van het beekdal van de Reusel gericht op een volledige handhaving van de karakteristieke eigenschappen van dit beekdal.

In verband met een tweetal beheersactiviteiten die op het landgoed "De Utrecht" zijn uitgevoerd, merkt onze commissie in dit kader het volgende op.

Uit de toelichting bij de overwegingsbeschikking en uit de stukken blijkt, dat in het beekdal van de Reusel en de Stroom dunningen in de bossen zijn uitgevoerd en op de Mispelindse heide vennen zijn geschoond. Deze activiteiten zouden, blijkens de toelichting, de

wezenlijke kenmerken en de natuurwetenschappelijke waarden hebben aangetast. Terzake is onderzoek gedaan door de Heidemij en de Landbouwhogeschool te Wageningen. Deze instanties komen op grond van hun bevindingen ieder afzonderlijk tot de conclusie, dat deze beheersactiviteiten geleid hebben tot een verrijking van de natuurwaarden en dat het beheer van de natuurwaarden weloverwogen is geschied.

Naar de mening van onze commissie houdt dit op grond van de Beschikking Bos- en Natuurbijdragen (1977) opgestelde beheersplan een onderkenning in van de landschappelijke en natuurwetenschappelijke betekenis van dit gedeelte van het landgoed "De Utrecht". Het plan bevat elementen die in belangrijke mate kunnen bijdragen aan het natuurbehoud en -beheer van de meest waardevolle delen van het landgoed. Dit gegeven rechtvaardigt naar de mening van onze commissie evenwel niet de conclusie, dat toepassing van de Natuurbeschermingswet voor dit gebied – gelijk een aantal bezwaarden menen – overbodig zou zijn en derhalve afgewezen dient te worden. Vanuit haar specifieke doelstelling om terreinen en wateren te beschermen welke van algemeen belang zijn uit een oogpunt van natuurschoon of om hun natuurwetenschappelijke betekenis, is de Natuurbeschermingswet qua bescherming van natuurwaarden toch anders gericht dan voornoemd beheersplan, dat – zij het met uitzondering van de natuurterreinen – voor wat betreft de landbouwgronden en de bossen primair gericht is op de produktiefunctie van deze gronden. Bovendien kan met toepassing van de Natuurbeschermingswet een bredere bescherming worden geboden in die zin dat, naast de bescherming van de in het gebied voorkomende verschillende leefgemeenschappen met kenmerkende natuurwaarden, tevens het belang van het gebied als samenhangend geheel in geomorfologisch, hydrologisch en ecologisch opzicht veiliggesteld kan worden. Overigens is onze commissie wel de mening toegedaan, dat dit beheersplan voor wat betreft de natuurterreinen voldoende inhoud heeft om als uitgangspunt te dienen voor het na de aanwijzing te voeren beheer voor dit gedeelte van het landgoed "De Utrecht". Op de problematiek van de rechtsgevolgen van de aanwijzing voor de houtproductiebossen zal hierna worden ingegaan.

In het kader van de voorgenomen aanwijzing treedt ook een aantal andere aspecten sterk op de voorgrond. Deze hebben vooral te maken met de rechtsgevolgen die de wet verbindt aan de aanwijzing als beschermd natuurmonument (artikel 12 Natuurbeschermingswet) en zijn als volgt te onderscheiden:

A De rechtsgevolgen van de aanwijzing in relatie tot het agrarisch gebruik;

B De rechtsgevolgen van de aanwijzing in relatie tot de houtproduktiefunctie van de bossen;

C De rechtsgevolgen van de aanwijzing in relatie tot het waterstaatskundige beheer.

Sub B. Binnen het aanwijzingsgebied vallen boscomplexen, die op bosbouwkundige wijze worden geëxploiteerd. Het gaat hier om het gebied tussen de Stroom en het ven De Flaas, het bosgebied aan de noord- en noordostrand van de Neterselse Heide en de zuidelijke uitloop van de Neterselse Heide, alsmede de zuidelijke gelegen in het beekdal van de Reusel en De Stroom en het beekdal van de Grootte Beerze. Deze bossen zijn bij de aanwijzing betrokken vanwege hun betekenis uit een oogpunt van natuurschoon en op grond van hun natuurwetenschappelijke als ook ecologische betekenis binnen het geheel van het aanwijzingsgebied. Diverse reclamanten zijn van mening dat de aanwijzing als beschermd natuurmonument en het terstond in werking treden van de rechtsgevolgen (artikel 12 Natuurbeschermingswet) een ernstige belemmering inhouden voor het beheer en de functie van deze bossen voor de houtproductie. Dienaangaande merkt onze commissie het volgende op.

Een groot gedeelte van de binnen het aanwijzingsgebied gelegen boscomplexen wordt beheerd en is ingericht ten behoeve van de functie van deze bossen voor de houtproductie. De exploitatie- en beheersactiviteiten omvatten het dunnen, verzorgen, kappen en verjongen van houtopstanden, alsmede de bestrijding van ongewenste vegetaties. Naast de houtproductiefunctie hebben deze bossen tevens een natuurbehoudsfunctie. Onze commissie is van mening dat in het kader van het bosbouwkundig gebruik en beheer met beide functies zo evenwichtig mogelijk rekening dient te worden gehouden. Mede op grond van een terreinbezoek ter plaatse is onze commissie gebleken, dat er in het gebied sprake is van een variatie aan bostypen. Op grond van verschillen in bemoeienis met het vegetatiebeheer zijn in feite drie bostypen te onderscheiden, te weten:

- bossen, waar uit de aanwijzing tot beschermd natuurmonument geen beperkingen hoeven voort te vloeien voor het vegetatiebeheer;
- bossen, waar voor het vegetatiebeheer met name de boomsoortenkeuze bepalend geacht moet worden voor het natuurschoon en de natuurwetenschappelijke betekenis;
- bossen, waar het hoofdaccent op de natuurfunctie ligt.

Onze commissie is van oordeel dat bij uit te voeren werkzaamheden in het kader van het bosbouwkundig gebruik en beheer deze driedeling in bostypen uitgangspunt dient te zijn bij de beoordeling van vergunningaanvragen op grond van artikel 12 van de Natuurbeschermingswet, zij het dat voor alle drie de bostypen het huidige gevoerde beheer dat geleid heeft tot de thans aanwezige als waardevol aan te merken situatie

niet onnodig dient te worden beperkt. Het komt onze commissie voor dat dit beheer in grote lijnen kan worden voortgezet. Tijdens de behandeling van deze aan gelegenheid heeft onze commissie kennis kunnen nemen van een concept-definitieve aanwijzingsbeschikking met toelichting, waarin het vorenstaande naar haar oordeel in voldoende mate tot uitdrukking is gebracht. Overigens acht onze commissie het van veel belang dat voor dit gebied een beheersplan tot stand komt, waarin ter zake adequate afspraken kunnen worden vastgelegd. Naar de mening van onze commissie kan het in het kader van de Beschikking Bos- en Natuurbijdragen opgestelde en door Staatsbosbeheer goedgekeurde beheersplan voor het landgoed "De Utrecht" daarvoor een basis bieden.

De door Gedeputeerde Staten voorgestelde grenscorrecties

Ten aanzien van een achttal gebieden (zie blz. 13 van dit advies), stellen Gedeputeerde Staten voor deze, gelet op de in het geding zijnde bosbouwkundige en landbouwkundige belangen, alsmede op het feit dat ander instrumentarium (Relatienota) ter beschikking staat, buiten de aanwijzing te laten. Gedeputeerde Staten menen, dat voor deze gebieden het bijzondere belang dient te prevaleren boven het algemeen belang van de aanwijzing als beschermd natuurmonument. Onze commissie merkt ter zake het volgende op.

Waar het de overige door Gedeputeerde Staten voorgestelde grenscorrecties betreft is onze commissie een andere mening toegedaan. Zoals hiervoor reeds is aangegeven maken deze gebieden zowel uit een oogpunt van natuurschoon als in natuurwetenschappelijk opzicht integrerend deel uit van het aanwijzingsgebied en vormen ze tezamen met het overige natuurgebied in geomorfologisch en ecologisch opzicht één samenhangend geheel. De cultuurgronden in het beekdal van de Reusel, de Stroom en de Grootte Beerze, alsmede het bosgebied tussen de Stroom en het ven De Flaas liggen bovendien in overgangszones die in hydrologisch opzicht van belang zijn voor de instandhouding van de verscheidenheid aan milieuomstandigheden in het natuurmonument. Op grond van het voorstaande moet het, zo meent onze commissie, met het oog op de bescherming van de natuurwaarden van het aanwijzingsgebied als geheel van essentieel belang worden geacht dat deze gebieden binnen de begrenzing van het natuurmonument blijven opgenomen.

Met inachtneming van het vorenstaande geeft onze commissie u in overweging tot aanwijzing van "de Mispelendse en Neterselse heide met aangrenzende beekdalen" als beschermd natuurmonument over te gaan.

Natuurbeschermingswet en bosbouw: nawoord

De tekst van de wet is één ding, de manier waarop hij wordt toegepast is een tweede, de wijze waarop hij wordt ervaren een derde. Daarbij spelen vormkwesties mee, de toon en de "psychologische" aspecten van de procedures. Men doet daar wel eens achteloos over als zou het een aspect van geringer belang zijn, maar dat is ten onrechte: het heeft vaak direct te maken met de verhouding tussen overheid en burger, geen onbelangrijke zaak!

Bij de eerste, "voorlopige" aanwijzing van de bossen van De Utrecht kon een bosbeheerder zich, heel subjectief, ongeveer als volgt aangesproken voelen: "U hebt als boscijner wanbeheer gepleegd ten opzichte van de natuurwaarden van uw terrein; dat kunnen we niet langer tolereren. Daarom ontzetten we u uit de feitelijke macht over dit gebied, wij zullen voortaan bepalen wat mag en wat niet. Uw brieven daarover zullen we wel beantwoorden tegen de tijd dat het ons uitkomt".

Bij de feitelijke aanwijzing is er wel wat rechtgetrokken, mede door het advies van de Natuurbeschermingsraad. Nu hoort de bosbeheerder ongeveer het volgende: "Uw bos is vol natuurwaarden, uw beheer erover is niet fout geweest. Maar toch willen we in de toekomst een vinger in de pap bij het beheer van deze terreinen; in elk geval moet u voortaan vergunning bij ons aanvragen voor vrijwel alle beheersmaatregelen." Het is geen wonder dat de beheerder geenszins overtuigd is door deze formule! Als hij het altijd goed gedaan heeft, waarom moet er dan plotseling een huiveringwekkende vergunningprocedure komen om hetzelfde te kunnen doen als vroeger?

Een beheerder wil natuurlijk liefst eigen baas blijven, maar als het niet anders kan valt er met hem te praten als hij als volgt wordt aangesproken: "Uw bos is nog waardevoller dan u misschien dacht. Bij onderzoek is gebleken dat het een hoge natuurwaarde heeft. Daarom is uw bos van groot belang voor wetenschap en

samenleving. Wegens dit nationale belang heeft het ons behaagd aan uw terrein het predikaat "beschermde natuurmonument" toe te kennen. De bijbehorende oorkonde zal u geworden. Daarbij voelen wij ons medeverantwoordelijk voor de bescherming en ontwikkeling van die waarden. Onze natuurbeschermingswet, met zijn brede ervaring op het punt van natuurbeheer, zal u gaarne terzijde staan om voor de toekomst een beheer uit te stippelen dat de natuurwaarden niet alleen handhaaft maar ook vergroot. Mocht dit voor u hogere kosten resp. lagere opbrengsten meebrengen, zo zult u uiteraard op een volledige schadevergoeding kunnen rekenen".

De kern van het verschil zit natuurlijk niet in de oorkonde en de stroop, maar in het feit dat de beheerder als verantwoordelijk medeburger benaderd wordt, niet als onderdaan. Het is te begrijpen dat een Natuurbeschermingswet moet beschikken over sancties tegen aparte natuurvernielers. Het gaat echter niet aan om een conscientieus beheerder van bos en natuurterreinen als De Utrecht zo aan te blaffen en met verboden te overvallen.

Het is heel goed denkbaar dat er behoefte is aan een instrument waardoor de overheid een boscijner kan helpen of zelfs sturen om een beheer te voeren dat de natuurwaarden van zijn terrein vergroot. Daarvoor moet de overheid technische steun leveren, en geld. Dat vraagt om concreet overleg zonder mes op tafel. Het moet leiden tot een contract dat de verplichtingen van beiden vastlegt, en waar beiden zich in kunnen vinden.

Het is niet bij voorbaat uitgesloten dat een dergelijke gang van zaken binnen de Natuurbeschermingswet verwezenlijkt kan worden. Dan kan de bosbouw goed met die wet leven. Dan moet de wet ook wel op die manier gehanteerd worden. Daar heeft de bosbouwer, die op zijn manier een positieve natuurbeheerder is, recht op.

Redactie

Persbericht Ministerie van Landbouw en Visserij

Onderzoek in natuurgebied wijst uit: Recreant houdt zich vrij goed aan de regels

Circa 9% van de recreanten in bos- en natuurgebieden houdt zich niet aan de regels die in die gebieden gelden. Dit percentage is aanzienlijk lager dan de verwachtingen van de beheerder, die uitgaan van een

gemiddelde van 20%. De meest voorkomende overtredingen zijn roken, het los laten lopen van honden en het zich begeven buiten de paden op plaatsen waar dit niet is toegestaan. Recreanten die bos- en natuurterreinen bezoeken voor sport en spel begaan relatief veel overtredingen; zeer weinig overtredingen worden geconstateerd bij fietsers en natuurkijkers.

Een en ander blijkt uit het rapport "Recreatieve zoning — een onderzoek naar de effecten op het gedrag van recreanten in bos- en natuurgebieden". Dit rapport

bevat de resultaten van een recreatie-onderzoek in bos- en natuurgebieden dat in 1981 is uitgevoerd in opdracht van de hoofddirectie Natuurbehoud en Openluchtrecreatie van het Ministerie van Landbouw en Visserij. Het onderzoek heeft zich toegespitst op het effect van regels en maatregelen op het gedrag van recreanten. De effecten van recreantengedrag op het natuurlijke milieu zijn buiten beschouwing gelaten. Een algemene conclusie van het onderzoek is dat het recreantengedrag in bos- en natuurgebieden voor een groot deel te beïnvloeden is.

Het rapport geeft o.m. een beeld van de maatregelen die beheerders van bos- en natuurgebieden nemen om de verschillende categorieën recreanten naar bepaalde plaatsen van het gebied te brengen. Dit enerzijds ter bescherming van het natuurlijke milieu en anderzijds om onderlinge hinder tussen recreanten tegen te gaan. Onder deze zogeheten zoneringsmaatregelen vallen bijvoorbeeld de wijze van aanleg van het padenstelsel van een gebied, de toegangsmogelijkheden tot

een gebied en strengere controle van of ruimere voorlichting aan de recreanten. Op 60% van de onderzochte terreinen zijn dergelijke maatregelen genomen ten behoeve van het natuurlijke milieu. Zo geldt op 57% van de natuurgebieden de verplichting om honden aan de lijn te houden, worden op 49% van de terreinen bepaalde gedeelten tijdelijk afgesloten en wordt 39% van de terreinen volledig afgesloten voor auto's, brommers en ruiters.

Op circa 40% van de terreinen werd onderlinge hinder tussen recreanten gesignaleerd; in een aantal gevallen zijn maatregelen genomen om die tegen te gaan. Deze maatregelen hebben eenzelfde karakter als de eerder genoemde maatregelen die zijn getroffen ten behoeve van het natuurlijke milieu.

Wat betreft de effecten van zoneringsmaatregelen in een terrein op het recreatiegebruik van het omliggende gebied, pleit het rapport voor een nauwere samenwerking tussen de beheerders.

Boekbespreking

Het natuurtechnisch beheer van de Amerikaanse vogelkers

De lijst van publikaties over de Amerikaanse vogelkers heeft in de loop der jaren een respectabele lengte gekregen. De eerste verhalen legden vooral de nadruk op het belang van de vogelkers als vulhoutsoort en bodemverbeteraar; ruim 25 jaar later, in de 60-er en begin 70-er jaren, was de aandacht vooral gericht op de techniek van de (chemische) bestrijding. De laatste jaren zijn de verhalen steeds meer gericht op de ecologie van deze interessante exoot en op de afweging van "voor" en "tegen". Zo verscheen o.a. in 1976 een artikel van Eysackers en Oldenkamp in het Landbouwkundig Tijdschrift en in 1979/1980 een artikelen-serie in *Bosbouwvoorlichting*. Aan de lijst van publikaties hebben de Stichtingen Kritisch Bosbeheer, Vrijwillig Bosbeheer Noord Nederland en Vrijwillig Goois Natuurbeheer een keurig verzorgde uitgave toegevoegd.

Het boekje begint met een kort overzicht van literatuur over de introductie, de verspreiding, de ecologie en de bestrijding van de Amerikaanse vogelkers.

Op grond van deze gegevens worden uitgangspunten voor het "natuurtechnisch bosbeheer" en de uitvoering daarvan besproken. Helaas is in dit gedeelte sterk de nadruk gelegd op de (wat theoretische) opvattingen van de samenstellers over bosbeheer en komt

de relatie tussen de ecologie van de Amerikaanse vogelkers en de mogelijke beheers- en beheersingsmethoden onvoldoende uit de verf.

Deze benadering wrekt zich in wat het meest interessante hoofdstuk zou moeten zijn, namelijk de uitvoering van het "natuurtechnisch beheer". De maatregelen die in dit kader worden aanbevolen omvatten begrazen (wordt de vogelkers inderdaad flink kort gehouden of richten de brave grazers zich liever op de lijsterbessen en eiken?? ref.), gebruik maken van inheemse boom- en struiksoorten om de vogelkers te onderdrukken en afzetten, ringen of omtrekken. Terecht pleiten de schrijvers ervoor om deze maatregelen gefaseerd en weloverwogen uit te voeren. Bij de verschillende maatregelen wordt terdege stilgestaan bij de verwachte (positieve) ecologische effecten; aan de vraag of de ingrepen inderdaad leiden tot een beperking van de vogelkers wordt weinig aandacht besteed. Wel wordt de positieve rol van dood prunushout in het bos nog eens extra benadrukt.

(Exoten uit het oosten van de Verenigde Staten, zoals de Amerikaanse vogelkers, worden opvallend vriendelijker bejegend dan exoten uit het westen van de VS, zoals de douglas! ref.)

Kort samengevat geeft het boekje een duidelijk beeld van de ideeën die bij de Stichting Kritisch Bosbeheer leven over de Amerikaanse vogelkers en het beheer(sen) ervan.

G. van Tol